

JRTR

JOURNAL OF RECREATION AND TOURISM RESEARCH

ISSN: 2148-5321

KENTSEL PLANLAMADA REKREATİF YEŞİL ALANLARIN ROLÜ

The Role Of Recreative Green Areas in Urban Planning

Akyay UYGUR ^a Nahide Betül ÖZKAN ^b

Özet

Açık ve yeşil alanlar, sosyal yaşam içerisinde doğadan kopuk ve monoton bir şekilde yaşayan kentli bireylerin yaşam kalitesinin ve refah düzeyinin artmasına katkı sağlamaktadır. Açık ve yeşil alanların kentsel planlama sürecinde, rekreasyonel alan bağlamında düzenlenmesi kentlerde ortaya çıkan çevre ve hava kirliliği, betonlaşma, çarpık kentleşme gibi olumsuz etkilerin giderilmesinde oldukça önemlidir. Kavramsal bir inceleme olan bu çalışmanın amacı, kentsel yeşil alanların rekreasyon olanakları bakımından eksik olması ve bu eksikliklerin giderilmesi halinde kentli bireylerin üzerinde yaratacağı olumlu etkileri ortaya koymaktır. Ayrıca ileride yapılacak olan kentsel yeşil alanların rekreasyonel bağlamda değerlendirilmesine ilişkin çalışmalar için kavramsal bir temel oluşturması amaçlanmıştır. Bu çalışmada, kent ve rekreasyon kavramları arasındaki ilişki ele alınmış ve kentsel yeşil alanlar rekreasyonel işlevsellik bakımından değerlendirilmiştir. Araştırmada, kentlerde rekreasyon alan planlamaları yapılırken açık ve yeşil alanların ön planda tutulması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel planlama, Rekreasyon, Yeşil alan

Abstract

Open and green spaces contribute to increasing the quality of life and welfare of urban individuals who live in a monotonous and disconnected way from nature in social life. The arrangement of open and green areas in the context of recreational areas in the urban planning process is very important in eliminating the negative effects such as environmental and air pollution, concretization and unplanned urbanization. The aim of this study, which is a conceptual review, is to reveal the positive aspects of the arrangement of open and green spaces in urban planning in a way that allows recreational activities to be provided to urban individuals. In this study, the relationship between the concepts of city and recreation is discussed and urban green spaces are evaluated in terms of recreational functionality. In the research, it was concluded that open and green areas should be kept in the foreground while planning recreational areas in cities.

Keywords: Urban planing, Recreation, Green area

Makele Geliş Tarihi: 07.06.2022 Makale Kabul Tarihi: 27.06.2022

Sorumlu Yazar (Corresponding Author): Nahide Betül ÖZKAN (nahide.coban@hbv.edu.tr)

*Bu makale, "Future Trends in Leisure and Recreation Congress (FTLRC'22)" de özet bildirisi olarak yayımlanmıştır.

^a Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Ankara/Türkiye (akyay.uygur@hbv.edu.tr)
ORCID: 0000-0002-8006-7867

^b Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara/Türkiye (nahide.coban@hbv.edu.tr)
ORCID: 0000-0002-8245-6532

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6774485>

1.Giriş

Rekreasyonel planlama, kentlerde yaşayan bireylerin boş vakitlerini değerlendirme fırsatları sunarak ve açık-yeşil alanların aktif bir şekilde kullanılarak rekreasyonel faaliyetlerin mekânsal açıdan önemini ortaya koymaktadır. Kentlerde rekreasyonel planlama yapılırken çevresel tasarım tekniklerinin kullanılmasının yanı sıra toplumsal boş zaman algısı da inceleme altına alınmaktadır. En geniş anlamda rekreasyon planlaması; kentte yaşayan bireylerin çevresel ve toplumsal etkileşimde bulunacağı alan üzerinde yürütülen çalışmadır. Rekreasyon planlaması; şehir planlama, peyzaj mimarlığı, rekreasyon ve park yönetimi gibi pek çok disiplinin karışımıdır. Rekreasyon planlamasının hem yöntemi hem de sonuçları zamana bağlı gelişim süreci içerisinde. Kentsel bir oluşumda doğal çevre ile ilgili unsurları koruma altına almak biyolojik bir ihtiyaca dayanmaktadır. Karaküçük (1999), kentsel yeşil alanların rekreasyon kaynağı olarak değerlendirilmesinin ulaşılabilirlik, gelişme olanakları, peyzaj özellikleri ve doğal alanların korunması hususunda desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir. İç mekânda gerçekleştirilen aktiviteler rutin haline geldiği takdirde, insanlar değişim için psikolojik ihtiyaç duymaya başlamaktadır. Bu ihtiyaçlar bir araya geldiğinde açık hava mekanlarına, doğaya doğru kaçmak için istekler ortaya çıkmaktadır. Literatüre bakıldığında kent ve yeşil alan rekreasyonunu birlikte ele alan az sayıda kavramsal inceleme olduğu görülmüştür. Bu bağlamda çalışmada, kentli bireylerin rekreasyonel ihtiyaçlarını gidermeleri için kentsel açık ve yeşil alanların değerlendirilebileceğine ve kentsel planlama sürecine yeşil alanların dahil edilmesinin önemine değinilmiştir.

2. Kent ve Rekreasyon

Kent kavramı, insanlık tarihi boyunca farklı medeniyetler tarafından birçok isimle anılmıştır. Temelde aynı anlamı taşımakla birlikte, kentin içinde barındırdığı sosyo-ekonomik özelliklerin ön plana çıkmasıyla farklı kavramlar ile ifade edilmiştir. Antik Yunan döneminde kent (polis) kavramı, o dönemde bağımsız ve mal sahibi olmak anlamına gelen yurttaşlık haklarına dayanmaktadır. Günümüzde “metropol” olarak ifade edilen kentler ise ekonomik, toplumsal, politik ve kültürel işlevlerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Kentleri diğer yerleşim yerlerinden ayıran temel özellik, birçok işlevi içerisinde barındırması ve diğer yerleşim yerlerine kıyasla daha yoğun nüfusa sahip olmasıdır (Özden, 2010:20).

Kent, insanlık tarihi kadar eski ve uygarlık ile özdeşleşen bir olgudur. Başka bir deyişle, kent olgusu ve uygarlıklar aynı gelişim süreci içindedir. Yerleşik hayata geçen ilk insanların bir arada yaşamaya başlaması, nüfusun hızla artması beraberinde ulaşım, sağlık ve sosyal olanaklar gibi toplumsal ihtiyaçların oluşması kentlerin ortaya çıkmasında öncü olmuştur (Yüksel ve Yeşil, 2017:355). Sanayileşme süreciyle gelen üretim-tüketim döngüsü, kent kavramının gerçek anlamını bulmasıyla birlikte kentli bireylerin yaşam koşullarının değişime uğramasını sağlamıştır. Kentli bireylerin yaşamlarını sürdürdükleri, kültürel değer ürettikleri ve paylaşım içerisinde oldukları mekanlar kent dokusunu oluşturmaktadır. Kültürel, sanatsal ve sportif etkinlikler gibi boş zaman değerlendirme faaliyetlerini gerçekleştirdikleri mekanlar aynı zamanda kentin kimliğini yansıtmaktadır (Tatlıdil, 2009:319). Kentlilerin yaşama, çalışma, eğlenme ve dinlenme aktivitelerine katılımlarına olanak tanıyan birçok mekân bulunmaktadır. Kent kimliğini yansıtan bu mekanlar işlevlerine göre konut yerleri, ticaret ve iş alanları, sanayi alanları, sosyal tesisler, rekreasyonel ve doğal alanlar şeklinde sınıflandırmak mümkündür (Gül ve Küçük, 2001:30).

Kentli bireylerin yaşamlarını kolaylaştıran teknolojik gelişmeler, fayda sağlamalarının yanı sıra birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Teknolojik yenilikler günlük

yaşam içerisinde fizyolojik ihtiyaçları gidermede kolaylık sağlarken ruhsal ve psikolojik ihtiyaçlar noktasında yetersiz kalmaktadır. Rutin çalışma hayatı içerisinde dinlenme, eğlenme, keyifli vakit geçirme gibi insani ihtiyaçları olan kentli bireyler, bu ihtiyaçları gidermek için çeşitli aktivitelere yönelmektedirler (Tolunay, Alkan ve Korkmaz, 2004:62). Çalışma dışı zamanda gerçekleştirilen bu aktiviteler, bireylere zihinsel ve bedensel açıdan yenilenme sağlamaktadır. Bireylerin zevk aldığı, doyuma ulaştığı ve yenilediği boş zaman aktiviteleri, rekreasyon kavramı ile tanımlanmaktadır (Karaküçük ve Akgül, 2016:93). Bir başka tanımlamaya göre rekreasyon, “şehir, kasaba ve ilçelerdeki; eğlence alanları, parklar, oyun alanları, su merkezleri ve spor alanlarında yapılan aktiviteler” olarak ifade edilmiştir (McLean, Hurd ve Rogers, 2008:42).

Endüstrileşmeyle beraber gelen çalışma saatlerindeki değişimler, toplumsal işleyiş içerisinde günlük hayatın monotonlaşması, üretimdeki verimlilik sayesinde refah seviyesinin yükselmesi, öte yandan zihinsel ve fiziksel olumsuzluklar “boş zamana” duyulan ihtiyacı artırmıştır (Tatlidil, 2009:320). Günümüzde modern kentler kurulurken bireylerin ihtiyaçları karşılamaya yönelik yaşam alanları oluşturulmuştur. Örgütlü toplumsal yaşam olarak kabul gören kentler, bireylerin yalnızca zorunlu zaman dilimlerinin şekillenmesinde değil, boş zaman dilimlerinde de düzenleyici ve yönlendirici bir rol oynamaktadır (Gümüş, Alay Özgül ve Karakılıç, 2017:33).

Bu bilgiler doğrultusunda kentte yaşayan bireylerin, yoğun iş yükünü, geçim sıkıntılarını, sağlıkla ilgili endişeleri giderecek ve günlük rutinden çıkmalarını sağlayacak, ailece ve bireysel olarak keyifli zaman geçirerek tatmin olmalarını sağlayacak en ekonomik ve ulaşılabilir alanların kentsel rekreasyon alanları olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda yerel yönetimlere büyük görev ve sorumluluk düşmektedir. Yerel yönetimlerin, kentte yaşayan her gruptan bireylerin boş zamanlarını verimli bir şekilde kullanmalarını sağlamak için ve kentli bireylerin kendilerini çok yönlü geliştirmeleri için rekreasyonel faaliyetlere ayrılmış alanlar oluşturmaları oldukça önemlidir (Koçyiğit ve Yıldız, 2014:212). Tez, Doğan, Yavaş, Erkaya, Tavazar ve Gürel (2014), çalışmalarında yerel yönetimlerin rekreasyonel hizmetler noktasında yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Araştırmada, en büyük yetersizliklerin başında rekreatif alanların az olması ve tesislerin yetersiz olması sonucuna ulaşılmıştır. Çocuk, yaşlı, çalışan, emekli tüm kentli bireylerin psikolojik ve fizyolojik olarak rekreasyon alanlarından gördükleri faydanın boyutu değerlendirildiğinde ise bu alanlara yönelik kullanıcı profiline belirlenmesi, yenilenmesi ve iyileştirilmesi için planlama aşamasının dikkate alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır (Karasakız ve Dinçer, 2019:1632).

3. Kent Planlamalarında Rekreasyon Alanları

Kent planlaması, bireylerin temel ihtiyaçları dikkate alınarak kamu yararı ve kentsel çevre tasarımı ile ilgilenen bir süreçtir. Kentlilerin yeterli çalışma, eğitim, dinlenme ve eğlenme imkanlarına sahip olması beraberinde huzurlu ve refah içinde yaşayan bir toplumu getirmektedir. Bireylerin tüm ihtiyaçlarının uygar bir biçimde karşılanması için yapılan kent planlaması, fiziksel ve zihinsel ihtiyaçları bir arada değerlendirmeyi gerektirmektedir (Üstündağ, Devecioğlu ve Akarsu, 2011:64). Bu bağlamda kent planlamacıları, kentte yaşayanların alışveriş ihtiyaçları için dükkân, çarşı, atölye; eğitim ihtiyaçları için eğitim kurumlarının bulunduğu alanlar; eğlenme ihtiyaçları için rekreasyon, spor, mesire, park ve bahçe gibi alanları tasarlamaktadır (Cereci, 2010:47).

Kent planlamacılarına göre kentin önemli bir parçası olan rekreasyon alanları bireylere sosyal ve psikolojik yönden yarar sağlamaktadır. Bu alanlar yalnızca bireysel olarak değil toplumsal olarak da etkileşim ve uyum yönünden fayda sağlayan önemli mekanlardır (Loukaitou-Sideris, Levy-Storms, Chen ve Brozen, 2016:239). 23804 sayılı

İmar Yönetmeliğinde, “Toplumsal yararlanması için ayrılan oyun bahçesi, çocuk bahçeleri, dinlenme, gezinti, piknik, eğlence, ve kıyı alanları toplamıdır. İnterpol ölçekteki fuar, botanik ve hayvanat bahçeleri ve bölgesel parklar da yeşil alan kapsamındadır.” şeklinde yeşil alan tanımlaması yapılmıştır. Bireylerin istek ve ihtiyaçlarına göre farklılık gösteren bu alanlar, fiziksel ölçütlere göre kapalı rekreasyon alanları ve açık hava rekreasyon alanları olarak iki ana bölüme ayrılmıştır. Kapalı rekreasyon alanları insanlar tarafından tasarlanmış ve açık hava ile ilişkisi bulunmayan mekanlardır. Açık hava rekreasyon alanları ise fiziksel sınırları olmayan geniş alanları kapsayan üç tipi bulunan alanlardır. Birinci tip açık hava rekreasyon alanları, kullanıcı olarak belirlenen kitlenin yakınında yer alan, 1-2 ha’lık kent parkları gibi alanlardır. İkinci tip açık hava rekreasyon kaynakları, eşsiz doğal kaynaklara sahip olan geniş alanları içeren ulusal parklar gibi alanlardır. Üçüncü tip açık hava rekreasyon alanları ise kent merkezlerine 1-2 saatlik mesafede bulunan açık ve yeşil alanlardır (Akesen, 1978:168).

Kent içerisinde yaşamını sürdüren toplumun yalnızca çalışma yaşamında değil boş zaman, rekreasyon, açık ve yeşil alan hizmetleri bakımından yaşam kalitesini artırmak yerel yönetimlerin misyon ve hedefleri arasında yer almaktadır (Mobley, 2006:4). Son yıllarda yerel yönetimler ve kent planlamacıları tarafından önem kazanan rekreasyon alanlarına olan talebin, bireylerin boş zaman algılarına, kişisel tercihlerine ve demografik özelliklerine göre bağlı olarak farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür (Demir ve Demir, 2006:37). Kentli bireylerin hizmetine sunulacak alan hakkındaki rekreasyonel eğilimlerini belirlemek, planlama kararı alınırken karar verme sürecinde önemli katkılar sağlamaktadır.

Bireylerin bulunduğu fiziki çevre rekreatif faaliyetlerde katılımcı olmasını belirlemesinin yanı sıra katılım sağlayacağı rekreatif faaliyet çeşidini de belirlemektedir (Hall ve Page, 2006:38). Bireylerin ikamet yerlerine yakın çevrelerini keşfetmeleri ve yakın çevrede gerçekleşen etkinliklere katılım sağlamaları kent içi rekreasyon alanlarının hem yakınlık hem de güvenlik sebebiyle daha fazla talep görmesini sağlamaktadır (Sevil, Şimşek, Katırcı, Çelik, Çeliksoy ve Kocaekşi, 2012:57). Rekreasyonel etkinliklere katılım olarak bakıldığında, bir bölgeye ulaşım imkânı olduğu sürece anlam kazanmaktadır (Gülez, 1979:133). Bu noktada kent ormanlarını da kentli bireylerin açık hava rekreatif etkinliklerine aktif ya da pasif olarak katılım sağlayabilecekleri alanlar olarak değerlendirmek mümkündür (Kurdoğlu ve Düzgüneş, 2011:203). Kent ormanları, kente yeşil bir doku ile estetik kazandırmasının yanı sıra insanlara dinlenme, sağlık ve sporu kapsayan rekreasyonel imkanlar sunmaktadır (Kiper ve Öztürk, 2011:106). Kentsel planlama çalışmaları yapılırken rekreasyonel aktiviteler için ayrılan bölge için konusunda uzman kişilerin kentli bireylerin tercihleri doğrultusunda seçim yapmaları gerekmektedir. Bu değerlendirme planlama aşamasında kentli bireylerin kullanımına yönelik gerçekçi kararların alınmasında yardımcı olmaktadır. Bu sayede ileriye dönük kent planlamaları yapılırken fonksiyonel alanların ayrılmasına ve rekreasyonel kullanımların artırılmasına olanak tanımaktadır.

Kentsel planlama çalışmalarında rekreasyon alanları planlanırken bütüncül bir yaklaşım izlenmelidir. Kent planlamasında rekreasyonel alanların teknik kriterler doğrultusunda sürekliliğinin sağlanmasının yanı sıra bu alanların kentin tamamıyla bir bütünlük sağlaması gerekmektedir. Kentlerde zaman içerisinde meydana gelen değişim ve gelişimlere uyum sağlayacak şekilde esneklik ve sürdürülebilirliğe sahip olmalıdır. Rekreasyonel alan üniteleri planlanırken kentin doğal kaynakları, iklimi, coğrafi yapısı,

bitki örtüsü gibi genel karakteristik özellikleri temel alındığı takdirde efektif ve cazip rekreasyon alanları oluşturulması mümkündür. Rekreasyonel alanlar doğal çevreyle birleştiğinde, kentin genel imaj ve kalitesini doğrudan etkilemektedir. Bununla birlikte çevrenin kent cazibesine ve ekonomik anlamda kalkınmasına da önemli katkıları bulunmaktadır (Clay ve Daniel, 2000:10).

3.1. Kentsel Açık ve Yeşil Alanlar

Kent dokusunu oluşturan önemli etmenlerden birisi olan açık alan kavramı, mimari yapı ve ulaşım ağı dışında kalan boş alanlar olarak tanımlanmaktadır. Farklı bir ifadeyle, dış mekânda yer alan, üzerinde herhangi bir yapının olmadığı ve rekreasyonel kullanım için elverişli olan alanlar olarak kabul görmektedir (Gül ve Küçük, 2001:31). Kent planlama kapsamında, açık alanların değerlendirilmesi, rekreasyonel imkanları yönünden olduğu kadar, çevre kirliliğinin önüne geçilmesi ve rahatsız edici bir kent görünümünün engellenmesi bakımından önemlidir.

Kentsel yeşil alanlar, kentsel yapılanmanın içerisinde bireylere doğayla yakınlaşma imkânı sunarak, rekreasyonel faaliyetlerini, dinlenme ve eğlenme ihtiyaçlarını karşılayan ortak alanlardır (Ceylan, 2007:39). Kentin fiziksel ve sosyal niteliğinin belirlenmesinde önemli bir rolü olan yeşil alanları, eğitimsel, kültürel ve rekreatif amaçlı kullanıma imkân tanıyan kentli bireylerin tümüne eşit olarak hizmet veren kamu alanları olarak ifade etmek mümkündür (Yuen, 1996:960). Kentsel yeşil alanlar, çoklu işlevselliği sayesinde kentin kalite standardını belirlerken gerek estetik gerekse çevresel bakımdan oldukça önemlidir.

Açık ve yeşil alanlar ile ilgili birbirinden ayrı tanımlamalar yapılsa da kent kültürü içerisinde iki kavramı birlikte değerlendirmek mümkündür. Kentsel açık ve yeşil alanlar, insan ile doğa arasında kentsel yaşam koşulları ile bozulan dengeyi koruma özelliği taşımaktadır. Kentleşmenin getirdiği bir sonuç olarak bireylerin günlük akış içerisinde doğayla birleşmeleri oldukça zorlaşmaktadır. Son yıllarda artan plansız ve çarpık kentleşmeler, betonlaşan kentler açık ve yeşil alanlara duyulan ihtiyacı gözler önüne sermektedir. Buna bağlı olarak gelişmiş kentlerde, insanların doğaya duydukları ihtiyaçlar ön planda tutularak uygun kent ekolojisi oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Günümüzde hızlı kentleşme, teknolojiye olan bağımlılık, masa başında geçirilen zamanın artması, salgın hastalıklar gibi pek çok etken sayesinde insanların açık ve yeşil alanlara olan ihtiyaçları artmıştır. Araştırmalara bakıldığında kentli bireylerin kalabalık, gürültü, yeşil alan eksikliği gibi etkenlerden dolayı, kırsalda yaşayan bireylerden farklı davranışlar sergilediği gözlemlenmiştir. Kuo ve Sullivan (2001) çalışmalarında, yakın çevresinde yeşil alan olan evlerde yaşayan bireylerin, etrafı boş arazi olan evlerde yaşayan bireylere göre aile ve çevrelerine daha az şiddet eğiliminde olduğunu ortaya koymuşlardır. Bunun yanı sıra doğal manzaranın stresi azaltmasında önemli bir etmen olduğu bilinmektedir. Bir diğer önemli araştırmada ise hastanelerde ağaçları ve doğayı görme fırsatı olan hastaların daha hızlı iyileşme eğilimi gösterdikleri ortaya konulmuştur (Uslu, 2007:36). Dünya Sağlık Örgütü'ne göre ise olumsuz çevresel etkileri azaltmak için kentlerde yaşayan bireylerin kişi başına 9 m² yeşil alana ihtiyacı bulunmaktadır.

Öztürk (2013), çalışmasında açık ve yeşil alanların ekolojik, toplumsal, psikolojik, fizyolojik özellikleri ile kentli bireylerin yaşam kalitesini olumlu yönde etkilediğini değinmiştir. Sanayileşmenin yarattığı gelişmeler kentlerde açık ve yeşil alanlara duyulan ihtiyacı uzun bir süre gölgede bırakmıştır. Ancak günümüzde bilinçlenmenin artmasıyla birlikte kent imajına olan etkisinin yanı sıra, açık ve yeşil alanların kentlilerin yoğun çalışma temposu içinde karşılaştıkları pek çok sağlık sorunun

giderilmesinde ne kadar önemli olduğu görülmüştür. Kentin açık ve yeşil alanları insanların uzun süre kapalı ortamda çalışma zorunluluğundan doğan sağlık sorunlarını aşabilmesi için fırsatlar sunmaktadır. Günümüzde toplum sağlığı kuruluşları açık ve yeşil alanların insan sağlığına olan etkilerini inceleyen çalışmalar yürütmektedir. Bu araştırmalar kapsamında sosyo-ekonomik yönden gelişmiş kentlerde yoğun yeşil alanlara sahip olan konut bölgelerinde hastalık kaynaklı ölüm oranlarının azaldığı gözlemlenmiştir. Öte yandan düşük gelir sahibi grupların ikamet ettiği bölgelerde yetersiz yeşil alan ve kötü alışkanlıklar arasında bir ilişki olduğu yönünde bulgular bulunmaktadır. Farklı sosyal ortamlarda yaşayan bireylerin toplumun diğer kesimleriyle etkileşim halinde olmasından, stres kaynaklarının azaltılmasına kadar farklı pek çok alanda kentsel açık ve yeşil alanların artırılmasının önemli olduğu uzmanlar tarafından belirtilmektedir (Karataş ve Kılıç, 2017:54).

Açık ve yeşil alanların insan sağlığına yönelik işlevlerinin yanı sıra ekolojik işlevi de bulunmaktadır. Kuşkusuz açık ve yeşil alanların ekolojik işlevi hem doğanın hem de kentin ekolojik dengesinin sağlanması bakımından önem arz etmektedir. Sanayi devriminden bu yana artan hava kirliliği kentleri en büyük sorunlarından birisidir. Açık ve yeşil alanların, kentlerdeki hava kirliliğini ve gürültüyü azaltarak çevre kalitesini artırdığı ve insan sağlığına olumlu katkı sağladığı bilinmektedir (Karataş ve Kılıç, 2017:55). Çarpık ve düzensiz kentleşme beraberinde artan sanayileşme, hava ve çevre kirliliği, nüfus yoğunlaşması gibi temel sorunları getirmektedir. Açık ve yeşil alanların azalması bu sorunların artmasına neden olmaktadır. Oysa kentlerdeki açık ve yeşil alanlar havanın temizlenmesi, nüfus yoğunluğunun azaltılması, kentte kümelenen ısı adacıklarının önüne geçilmesi gibi birçok sorunun önüne geçmektedir (Aydemir, Aydemir, Beyazlı, Ökten, Öksüz, Sancar, Özyaba ve Türk, 2004:97).

Günümüzde kentlerdeki artan betonlaşma ve yoğun asfaltlama çalışmaları ısı kümelenmesine neden olmaktadır. Bu durum ise kentlerde klima kullanımının artmasına yol açmaktadır. Öte yandan klima motorlarının kentlerdeki ısı depolanmasını artırdığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra, kentlerdeki betonlaşmanın neticesinde yeşil alanların azalmasıyla toprağın su tutma kapasitesinde azalma olduğu gözlemlenmiştir. Yağmur sularının toprağa ulaşması zorlaştıkça sıradan yağmurlarda bile su baskınları olmaktadır. Açık ve yeşil alanların kentlerdeki hava kalitesini iyileştirmesi, sert rüzgarların engellenmesi gibi sessizce yerine getirdiği pek çok işlevi bulunmaktadır. Bu sayede açık yeşil alanlar kentlerin daha yaşanabilir hale gelmesini sağlamaktadır (Bayramoğlu ve Seyhan, 2019:25).

Barınma, çalışma, ulaşım ve rekreasyon kentin temel fonksiyonları arasında sayılmaktadır (Gül ve Küçük, 2001:28). Kentteki bu fonksiyonları sorunsuz bir şekilde işlemesi için açık ve yeşil alanlar tampon görevi üstlenmektedir. Çevre için rahatsız edici nitelik taşıyan fabrika, sanayi gibi iş yerleri konaklama bölgelerinden yeşil alanlar sayesinde ayrılmaktadır. Turistik açıdan kenti çekici kılan, iklimik etki sağlayan, yerleşim yerlerindeki emlak değerini yükselten yeşil alanlar, tüm bu etkileri sayesinde kentin ekonomik anlamda kalkınmasını sağlamaktadır. Ekonomik katkısının yanı sıra kent içindeki yeşil alan peyzaj çalışmaları estetik bir görünüm kazandırırken şehir içi trafiğinde can ve mal kaybının önüne geçmek için de önemlidir. Kent içerisinde işlevsel bölümlendirme görevi üstlenen yeşil alanlar aynı zamanda kentli bireylerin dinlenme, eğlenme ve keyifli vakit geçirme gibi rekreatif ihtiyaçlarını da karşılamaktadır.

3.2. Kentsel Planlamada Rekreatif Yeşil Alanların İşlevi

Rekreatif aktiviteler genel itibarıyla fiziksellığe dayalı, bununla birlikte insan ruhunu dinlendiren düşünsel pratikleri içeren maddi kazanç amacı gütmeyen rutin yaşantıdan

farklı eylemler bütünüdür (Karaküçük, 2008:51). Bu bağlamda hızlı kentleşme içerisinde monoton ve doğadan uzak yaşam sürdüren insanlar, kentsel çevre içinde rekreasyonel alanlara ihtiyaç duymaktadır. Rekreasyonel çevre planlamasının amacı, kentli bireylerin bu ihtiyaçlarını ön plana koyarak farklı merak, yetenek ve değerler temelinde ortak ilgiler düşünülerek tasarlanmış bir alan ortaya koymaktır. Kent yaşamı içerisinde kişilerin boş zamanlarını dinlenme, eğlenme amacıyla değerlendirdikleri rekreasyon olgusu doğrudan bir çevre koruma önlemidir. Bu önlem, rekreasyonel çevre planlamasıyla ayrı bir önem kazanmaktadır. Rekreasyon planlamasında insani değerler ve insana dair ihtiyaç göz önünde bulundurulurken, doğaya ve çevreye karşı etkilerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Böylelikle açık-yeşil alanda gerçekleştirilen rekreatif faaliyetlerin hem sürdürülebilirliği sağlanır hem de doğa ve çevreye karşı olumsuz etkiler azaltılır. Rekreatif yeşil alan planlamalarında çevre bilinciyle hareket etmek, rekreasyon talebini oluşturan insan isteklerine karşın rekreasyonel arza temel olan açık ve yeşil alanların arasında bir denge kurmaya yardımcı olur (Altunkasa, 1998:65).

Gül ve Küçük (2001), kentleşme olgusunun giderek yoğunlaşmasıyla birlikte ekolojik temele dayanmayan planlama ve uygulamaların kentli bireyleri doğal ortamdan uzaklaştırdığını, fiziksel ve zihinsel yönden olumsuz etkilediğini öne sürmüştür. Bununla birlikte gelişmiş ülkelerde, yeşil alanlar için insan ve doğa arasındaki denge gözetilerek planlama ve oluşturma çabası olduğunu ifade etmiştir. Isparta kentinde yapılan çalışmada, çeşitli kent parklarında aktif ve pasif rekreasyon olanaklarının bulunduğunu ancak botanik parklar ve kent ormanları gibi yeşil alanlarda rekreasyonel potansiyelin çok yüksek olmasına rağmen istenilen rekreasyonel ihtiyaçların karşılanmadığını ortaya koymuştur.

Eminağaoğlu ve Yavuz (2005), Artvin ili üzerinde yürüttükleri çalışmada, kentsel planlama yapılırken yeşil alanların mevcut imar planlarında yer alan büyüklük, ulaşılabilirlik, kullanım yoğunluğu ve temel fonksiyonlar gibi unsurların gözardı edildiğini ifade etmiştir. Artvin ilinde mahalle ölçeğinde, farklı yaş gruplarına hizmet eden, sosyal iletişimin güçlenmesine katkı sağlayan ve rekreasyonel aktivitelere olanak tanıyan yeşil alanların bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Ülger ve Önder (2006), Kayseri kentinde yer alan açık-yeşil alanları ele aldıkları çalışmada; çocuk oyun alanlarının yetersiz olduğunu, resmi kurumlara ayrılan yeşil alanların atıl kaldığını, açık-yeşil alanların etkin bir şekilde kullanılmaması gibi öne çıkan sonuçlara ulaşmıştır. Kentin gelecekteki yeşil alan ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için imar planlamalarında kentin ekolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerinin dikkate alınması gerektiğini ve estetik kaygıların yanı sıra işlevselliğin de ön planda tutulması gerektiğini belirtmiştir.

Öztürk Levend ve Önder (2009), kentsel yeşil alanların ekolojik, ekonomik ve psikolojik fonksiyonların yanı sıra kent estetiği, bioklimatik ve rekreasyonel hareketlere olanak sağlama gibi önemli işlevleri olduğunu ortaya koymuştur. İstanbul'un Bayrampaşa ilçesinde yapılan çalışmada kentsel yeşil alanlar ile ilgili; kent içerisinde dengesiz dağılım gösterdiği, bakım ve onarım çalışmalarının ihmal edildiği ve orada yaşayan halkın yeşil alanların kullanımı konusunda bilgisiz bırakıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca söz konusu yeşil alanlar planlanırken rekreasyonel potansiyelin değerlendirilmemesi çalışmanın bir başka sonucudur.

Doğan ve Küçük (2019), Rekreasyonel planlamalarda en temel amaç, insan ile doğa arasında bir ilişki kurarak, insanların mutlu olacağı bir çevre yaratırken doğayı da korumak ve bakmaktır. Bu bağlamda insana dinlendirici, eğlendirici, yenileyici olan

sağlıklı bir çevre yaratmak için söz konusu olan çevrede mevcut potansiyelin belirlenmesi gerekmektedir. Bu noktada kentlerdeki açık ve yeşil alanlar rekreasyonel kullanıma olanak tanıyan, doğal dengeyi bozmadan faydalanmayı sağlayan mekanlardır. Kentsel bir oluşumda doğal çevreden yalıtılmış iç mekanlar, doğal bir karaktere sahip açık ve yeşil alanlara doğru kaçmak için bir ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Bu ihtiyaç kentli bireylerin bölgesel parklarda veya kentsel açık ve yeşil alanlarda rekreasyonel aktivite alanları aramalarına neden olmaktadır. Monoton kent yaşantısı içinde sıkışık kalan insanların dış mekânda ve doğada bulunma ihtiyaçlarının tatmini için, doğal bir karaktere sahip kentsel parklara yoğun bir talebi bulunmaktadır. Bu noktada yeşil alanlara sahip kentsel alanların rekreasyonel faaliyetlere olanak tanıyacak şekilde tasarlanmasının oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Günümüzde gelişmiş kentlerde, insanların kolayca ulaşım sağlayabildiği çeşitli rekreasyonel faaliyetlerde bulunduğu, eğlenmek ve dinlenmek için tercih ettiği bölgesel parklar bulunmaktadır. New York'ta kent merkezinde yer alan Central Park, Londra'da Hyde Park ve Bangkok'ta Lumpini Park dünyada rekreasyonel aktivitelerin gerçekleştirildiği kent parklarının en bilinen örneklerindendir. Metropol olarak adlandırılabilir, iş merkezleri ve büyük beton yapılardan oluşan kentlerin birçoğunda şehrin genel imajına zıt düşecek şekilde tasarlanmış büyük açık ve yeşil alanlar mevcuttur. Kentlerde bulunan bu yeşil alanlar sayesinde yoğun iş temposundan bunalan veya kentin betonlaşmış yapısından uzaklaşmak isteyen insanlar rekreatif aktivitelerini gerçekleştirmektedir. Günlük yaşam içerisinde doğayla buluşma fırsatı bulan insanların stres, sıkıntı gibi olumsuz durumlarla daha kolay başa çıkabildiği gözlemlenmiştir. Öte yandan gün içinde maruz kalınan bilgisayar, cep telefonu gibi teknolojik aletlerin yaydığı zararlı ışın ve radyasyonun etkilerinin de azaldığı ortaya konulmuştur. Bu durumda kentlerde bulunan açık-yeşil alanlar psikolojik tatmin sağlamanın yanı sıra fizyolojik olarak da insan sağlığı üzerinde olumlu etkilere sahiptir.

4. Tartışma ve Öneriler

Kentlerde yaşanan nüfus artışı, çevresel tahribat, betonlaşma, estetikten uzak kentsel mimari yapılar, sanayileşme ve teknolojik gelişmelerin yarattığı olumsuz etkilerdir. Ortaya çıkan bu olumsuz etkilerin önüne geçmek için doğaya ve yaşam kalitesini artırmaya yönelik kentsel planlamalar hayata geçirilmelidir. Öte yandan gündelik rutin içerisine hapsolmuş ve doğadan uzak bir şekilde yaşamını sürdüren kentli bireyler, ruhsal ve bedensel anlamda yıpranmaktadır. Monotonluğun önüne geçen, fiziksel aktivite ve ruhsal doyum sağlayan rekreatif faaliyetler, kentli bireyler için bir ihtiyaç haline gelmiştir. Kentsel yapılanmanın içinde doğadan uzaklaşmanın hem çevresel hem de bireysel anlamda olumsuz etkilerini giderme noktasında kentsel açık ve yeşil alanların değerlendirilmesi oldukça önemlidir.

Araştırma kapsamında elde edilen bilgiler doğrultusunda, kentsel planlama dahilinde rekreatif yeşil alanların değerlendirilmesine yönelik öneriler getirilmiştir.

- Yerel yönetimler, kentsel planlama sürecinde rekreasyon alanları oluştururken açık ve yeşil alanların aktif kullanımını ön planda tutmalıdır.
- Rekreasyon alanlarının planlanması yapılırken kentli bireylerin katılımını desteleyecek şekilde kullanıcı ihtiyaçları analizi yapılmalıdır.
- Tasarlanan rekreasyon alanları, kentli bireylerin doğayla etkileşim içerisinde olmasını sağlamalıdır.
- Tasarlanan rekreasyon alanlarında imkanlar doğrultusunda rekreatif etkinlik çeşitliliği sağlanmalıdır.

- Kent merkezlerinde ve kente yakın çevrelerde rekreasyon alanları planlanmalı ve tasarlanmalıdır.
- Kentlerde yer alan mevcut rekreasyon alanları üzerinde geliştirme çalışmaları yapılırken gözlem ve kullanıcı memnuniyet anketleri yapılarak olası sorunlar ve ihtiyaçlar giderilmelidir.

Sonuç olarak kentlerde yaş, cinsiyet, meslek ve ekonomik gelir farklılığı gözetilmeksizin her katılımcının açık ve yeşil alanlar sayesinde doğayla etkileşim içerisinde olacağı, fiziksel ve ruhsal doyum sağlayarak keyifle vakit geçireceği rekreasyon alanları oluşturulmalıdır. Rekreasyon alanları planlanırken, kentsel planlama sürecine dahil edilmeli ve kentin sahip olduğu özgün değerler göz ardı edilmeden sürdürülebilir ve doğal çevre yapısına uygun alanlar tasarlanmalıdır.

Kaynakça

- 3194 Sayılı İmar Kanunu ve İlgili Yönetmelikler, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Ankara, 2000.
- Akesen, A. (1978). Açık hava Rekreasyonunda Yaş ve Öğrenim Etkenlerinin Rekreasyonel Eylemler Üzerindeki Etkileri. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 28(1), 167-175.
- Altunkasa, M. Faruk. (1998). Rekreasyonel Planlama Organizasyon. Ç.Ü Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, *Ç.Ü Ziraat Fakültesi Dergisi*, (54).
- Aydemir, Ş., Aydemir S., Beyazlı, Ökten, N., Öksüz, A. M., Sancar, C., Özyaba, M., Türk, Y., (2004). *Kentsel alanların Planlanması ve Tasarımı*. İber Matbaacılık. Trabzon.
- Bayramoğlu, E., Seyhan, S. (2019). Kentsel Açık Yeşil Alanlarda İklim Değişimi. 4 th International Symposium on Innovative Approaches in Architecture, Planning and Design. 4(7), 25-27.
- Cereci, S. (2010). Kent Planlaması Bağlamında Kentsel Alanlarda İletişim Ortamlarının Oluşturulması Sorunu. *Akademik Bakış Dergisi*, 22(3), 46-49.
- Ceylan, A. (2007). Yaşam Kalitesinin Artırılmasında Kentsel Yeşil Alanların Öneoi ve Kentsel Dönüşüm ile İlişkilendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Clay, GR., Daniel, TC. (2000). Scenic landscape assessment: the effects of land management jurisdiction on public perception of scenic beauty. *Landscape and Urban Planning*, 49, 1-13.
- Demir, C., Demir N. (2006). Bireylerin Boş Zaman Faaliyetlerine Katılmalarını Etkileyen Faktörler ile Cinsiyet Arasındaki İlişki: Lisans Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama. *Ege Akademi Bakış Dergisi*, 6(1), 36-51.
- Giddens, A., Sutton, P. (2016). *Sosyoloji*, 2. Baskı, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Gül, A., Küçük, V. (2001). Kentsel Açık-Yeşil Alanlar ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A (2), 27-48.
- Gülezer, S. (1979). Aktüel Açık hava Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması için Geliştirilen Bir Değerlendirme Yöntemi, KTÜ. *Orman Fakültesi Dergisi*, 2(2), 132-147.
- Gümüş, H., Alay Özgül, S., Karakılıç, M. (2017). Fiziksel Aktivite İçin Park ve Rekreasyon Alanlarına Gelen Kullanıcıların Mekân Seçimini ve Fiziksel Aktiviteye Katılımını Etkileyen Faktörler. *Spormetre Dergisi*, 15(1), 31-38.
- Hall, C. M., Page S. (2006). *The Geography of Tourism and Recreation Environment, Place and Space (3rd Ed.)*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Karaküçük, S., (2008). *Rekreasyon (Boş Zamanları Değerlendirme)*, 5. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara
- Karaküçük, S., Akgül, B. M. (2016). *Ekorekreasyon, Rekreasyon ve Çevre*. 1. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Karacakız, H., Dinçer, N. (2019). Belediyelerin Düzenlemiş Oldukları Rekreasyon Alanlarının Fiziksel Aktiviteye Uygunluğu Üzerine Bir Araştırma

- (Kahramanmaraş Büyükşehir Belediye Örneği). *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*,12(43), 1629-1650.
- Karataş, A., Kılıç, S. (2017). Sürdürülebilir Kentsel Gelişme ve Yeşil Alanlar. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 26(2): 53–78.
- Kiper, T. & Öztürk, A.G. (2011). Kent Ormanlarının Rekreatif Kullanımı ve Yerel Halkın Farkındalığı: Edirne Kent (İzzet Arseven) Ormanı Örneği. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 8(2), 105-118
- Koçyiğit, M. ve Yıldız, M. (2014). Yerel Yönetimlerde Rekreatif Uygulamaları: Konya Örneği. *International Journal of Science Culture and Sport*, Special Issue 2, 211-223.
- Kuo, F.E., Sullivan, W.C. (2001). Environment and crime in the inner city does vegetation reduce crime? *Environment and Behavior*, 33: 343-367
- Kurdoğlu, O. & Düzgüneş, E. (2011). Artvin Kent Ormanının Rekreatif Olanakları ve Kullanıcı Tercihlerinin İrdelenmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 12 (2):201-213.
- Loukaitou-Sideris, A., Levy-Storrs, L., Chen, L., & Brozen, M. (2016). Parks for an aging population: Needs and preferences of low-income seniors in Los Angeles. *Journal of the American Planning Association*, 82(3), 236-251.
- McLean, D.D., Hurd, A. R., Rogers, N. B. (2008). *Kraus' Recreation and Leisure in Modern Society*, Burlington: Jones and Bartlett Publishers.
- Mobley, T.A. (2006). Yerel Yönetimlerin Halkın Rekreatif ve Park İhtiyaç ve Hizmetlerini Karşılamadaki Rolü, Eskişehir Sağlıklı Kentler Birliği Toplantısı, Eskişehir.
- Özden, P. (2010). Kentsel Yenilenmenin Unutulan Ögesi: Toplumsal Yenilenme. *Kent Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 20-21.
- Öztürk, S.. (2013). Kentsel açık ve yeşil alanların yaşam kalitesine etkisi “Kastamonu Örneği”. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*,13(1), 109-116
- Sağlık A., Kelkit A., Sağlık E., "Çanakkale Kenti Örneğinde ÇarpıkŞehirleşme", *Uluslararası Katılımlı Şehirlerin Yapılandırılması Sempozyumu (Kentsel Dönüşüm 2012)*, ss.110-121.
- Sevil T., Şimşek K. Y., Katırcı H., Çelik, O., Çeliksoy, M. A. ve Kocaekşi, S. (2012). *Boş zaman ve rekreatif yönetimi*, 1.Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Tabanlıoğlu, H. (1991). *Çarpık Kentleşme Sorunları, Nedenler, Çıkış Yolları*. İstanbul Haliç Rotary Klubü, İstanbul.
- Tatlıdil, E. (2009). Kent ve Kentli Kimliği; İzmir Örneği. *Ege Akademik Bakış*, 9(1), 319-336.
- Tez, Ö., Doğan, Ö., Yavaş, Ö., Erkaya, E., Tavazar, H. ve Güzel, P. (2014). Yerel Yönetimlerde Serbest Zaman ve Rekreatif Hizmetleri (İzmir İli Örneği). *International Journal of Science Culture and Sport*, Special Issue 1, 511-524.
- Tolunay, A., Alkan, H., Korkmaz, M. (2004). Isparta Tarihi Ayazmana Mesireliği'nin Açık hava Rekreatif Uygulaması Açısından Kullanıcı Özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 59-70.

- Uslu, A. (2007). Karikatür ve eğitim. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 84(7), 35-37.
- Üstündağ, Ö., Devecioğlu, S., Akarsu, E., E. (2011). Spor ve Rekreasyon Alanlarının Şehir Planlamasındaki Yeri ve Önemi. *6th International Advanced Technologies Symposium (IATS'11)*, Elâzığ.
- Wentworth, J. (2016). Greenspace and health. Retrieved from <http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/POST-PN-0538>.
- Yuen, B., (1996). Creating The Garden City: The Singapore Experience, *Urban Studies*, 33, 955- 970.
- Yüksel, M., Yeşil, M. (2017). Kent ve Rekreasyon (Ordu Kenti Örneği). *Mavi Atlas Dergisi*, 5(2), 355-382.

Etik Kurul İzni

Bu çalışmada etik kurul kararı gerektiren (klinik ve deneysel çalışmalar, anket, mülakat, odak grup çalışması vb.) yollar ile veri toplanmadığı ve çalışmanın yönteminde de kavramsal analiz kullanılması sebebi ile bu araştırma etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışma iki yazarlı olup, eşit katkı oranı sahiptir (%50 - %50).

Çıkar Çatışması Beyanı

Makalede herhangi bir çıkar çatışması ya da kazancı yoktur.